

Καψάλη Αναστασία

Λυσγάρα Μαρία

Μανουδάκης Γιωργής

Παναγιωτάκου Σοφία

Απόφοιτοι Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ταυτότητες σε διαπραγμάτευση:

Κοινοτικοί θεσμοί και εντοπιότητα στο Δήμο Μαρκοπούλου

Εισαγωγή

Στα πλαίσια της συμμετοχής μας στο ερευνητικό πρόγραμμα «Εντοπιότητα και Μετακινήσεις στην Ανατολική Αττική από τον 18^ο αιώνα έως σήμερα - Συλλογικοί προσδιορισμοί και ταυτότητες στις κοινότητες Ραφήνας και Μαρκόπουλου» επιχειρήσαμε να μελετήσουμε τους τρόπους με τους οποίους συγκροτείται η τοπική ταυτότητα στην περιοχή του Μαρκοπούλου Μεσογαίας, επηρεασμένοι από τις ανθρωπολογικές θεωρίες περί κοινότητας, ταυτότητας, εντοπιότητας και μνήμης. Το ερευνητικό μας ερώτημα αφορά το ρόλο που διαδραματίζουν και την επιρροή που ασκούν δύο κεντρικοί θεσμοί της κοινότητας, ο Αναγκαστικός Συνεταιρισμός ΜΑΡΚΟ και ο Δήμος Μαρκοπούλου, στις δυναμικές σχέσεις που διαμορφώνουν οι κάτοικοι με τους θεσμούς αυτούς όπως και μεταξύ τους.

Πραγματοποιήσαμε επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση και ημιδομημένες συνεντεύξεις με κατοίκους στο Μαρκόπουλο και στο Πόρτο Ράφτη. Στο εγχείρημά μας αυτό θεωρήσαμε ότι ο Δήμος Μαρκοπούλου δεν αποτελεί μία ομοιογενή και συμπαγή κοινότητα. Διεξήγαμε τριανταέξι (36) συνεντεύξεις με άτομα διαφορετικού φύλου, ηλικίας και καταγωγής χωρίς να θεωρούμε ότι το δείγμα αυτό είναι αντιπροσωπευτικό, αλλά ενδεικτικό κάποιων τάσεων. Δεκαοκτώ (18) αφορούν συνεντευξιζόμενους που έχουν γεννηθεί στο Μαρκόπουλο, αυτοπροσδιορίζονται ως «ντόπιοι» ή/και «Μαρκοπουλιώτες», όρους τους οποίους υιοθετούν και οι υπόλοιποι κάτοικοι της περιοχής. Από τις υπόλοιπες συνεντεύξεις, οι δεκατρείς (13) αφορούν εσωτερικούς μετανάστες, κυρίως από την Αθήνα αλλά και από άλλες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίοι αποκαλούνται «ξένοι» από τους «ντόπιους», και πέντε (5) μετανάστες από άλλες χώρες. Στο κείμενο θα γίνεται αναφορά σε όσους έχουν χρονικά μεγαλύτερη σχέση με τον τόπο ως «Μαρκοπουλιώτες», στους κατοίκους που ήρθαν από

άλλες περιοχές της Ελλάδας και το εξωτερικό ως «εσωτερικούς» και «εξωτερικούς μετανάστες» αντίστοιχα.

Θεωρούμε τόσο τον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ όσο και το Δήμο Μαρκοπούλου όχι ως παθητικούς αλλά ως ενεργούς συνδιαμορφωτές της τοπικής ταυτότητας σε μια πληθώρα λόγων (discourses). Σύμφωνα με τον Gell (1998), υπάρχουν δύο μορφές κοινωνικής δράσης: η πρωτογενής, στην οποία συμμετέχουν τα κοινωνικά υποκείμενα και μέσω της επιλογής διαμορφώνουν τον εαυτό τους, τον περίγυρο και το περιβάλλον τους, και η δευτερογενής, η οποία αποδίδεται στα αντικείμενα που αν και δεν έχουν αυτόνομη θέληση και επιθυμία έχουν την ιδιότητα να επηρεάζουν δυναμικά τους ανθρώπους μέσα από τη σημασία την οποία τους προσδίδουν οι τελευταίοι. Ακολουθώντας αυτή τη λογική, η Γιαλούρη αναφερόμενη στους μνημειακούς τόπους υποστήριξε ότι «μια τέτοια αντίληψη θα μπορούσε να μετατοπίσει την οπτική μας από το πώς φαίνονται τα μνημεία στο τι ακριβώς *πράττουν*, στο πώς εμπλέκονται στο ιστορικό και κοινωνικό γίνεσθαι και πώς δρουν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων» (Γιαλούρη 2010: 365). Αντίστοιχα αυτή η λογική θα μπορούσε να βρει εφαρμογή σε θεσμούς, οι οποίοι έχουν καθορισμένη τοπική σημασία και υπόσταση και διαθέτουν την ικανότητα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική πραγματικότητα και στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας.

Ο Αναγκαστικός Συνεταιρισμός Μαρκόπουλου «ΜΑΡΚΟ»

Στην περιοχή των Μεσογείων η ενασχόληση με τη γη, η αμπελοκαλλιέργεια και η κατανάλωση οίνου έχουν διαμορφώσει την καθημερινότητα και την ταυτότητα των κατοίκων των διαφορετικών χωριών και έχουν «καθορίσει τις κοινωνικές, οικονομικές και συμβολικές δομές» (Γκέφου-Μαδιανού, 1998: 107). Το Μαρκόπουλο αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα. Το 1914 η κοινοτική επιτροπή μετατράπηκε σε «Συνιδιοκτησία ή Αναγκαστικό Συνεταιρισμό Μαρκοπούλου ΜΑΡΚΟ». Η δημιουργία του έλαβε χώρα την εποχή που η παραγωγή του κρασιού εντατικοποιούνταν καθώς οι κάτοικοι προσπαθούσαν, λόγω οικονομικών δυσχερειών, να εξασφαλίσουν ένα καλύτερο εισόδημα. Όπως ειπώθηκε από έναν συνομιλητή μας: «*επί έναν αιώνα η ΜΑΡΚΟ ήταν ο αιμοδότης του Μαρκόπουλου...*». Λειτουργήσε καταλυτικά για την κοινωνική πρόνοια και ευμάρεια της κοινότητας. Από τα έσοδά του πραγματοποιήθηκαν έργα δομικού και κοινωνικού χαρακτήρα που άλλαξαν ριζικά την όψη της περιοχής, όπως η ηλεκτροδότηση, το δίκτυο ύδρευσης, η κατασκευή σχολείων και της κεντρικής εκκλησίας. Παράλληλα στήριξε τους κατοίκους μέσα από την προσφορά εργασίας και την εξασφάλιση καλών τιμών για το σταφύλι που παρήγαγαν.

Μέσα από τη συνεχή εμπλοκή των ανθρώπων με το ΜΑΡΚΟ και την κοινωνική του προσφορά, η τοπική ταυτότητα επαναπροσδιορίστηκε και ενίσχυσε την αίσθηση του συνανήκειν, συσχετισμένη με την αμπελοκαλλιέργεια. Ο θεσμός αυτός, πρωτοπόρος για την εποχή του, αποτέλεσε ταυτόχρονα σημείο υπερηφάνειας, ενδυνάμωσης της τοπικής συνείδησης και διαφοροποίησης από τους γύρω οικισμούς. Η παραπάνω υπόθεση προκύπτει και από τις συνεντεύξεις: *«το Μαρκόπουλο βρίσκεται σε πολύ καλύτερη κατάσταση από όλα τα χωριά, κι αυτό χάρη στην ΜΑΡΚΟ»*.

Τη δεκαετία του 1930 ο συνεταιρισμός γνώρισε τη μεγαλύτερη άνθιση, εδραιώνοντας την επωνυμία του εντός και εκτός επικράτειας, λόγω της ποιότητας του οίνου που παρήγαγε. Με την πάροδο των χρόνων όμως, το οικονομικό σημαίνον του μετασηματίστηκε σε ένα πολιτιστικό κληροδότημα με έντονη συμβολική αξία για τους κατοίκους, διαμορφώνοντάς τον σε τόπο μνήμης. Το κεντρικό κτήριο που άλλοτε ήταν η «καρδιά» της παραγωγής κρασιού σταδιακά αναδιαμορφώθηκε σε χώρο διανοήσης και καλλιτεχνικής έκφρασης. Σήμερα, πέρα από την επανεκκίνηση των εργασιών όσον αφορά την παραγωγή κρασιού, διαδραματίζονται εκδηλώσεις οι οποίες ενισχύουν την τοπική ταυτότητα και ταυτόχρονα αναδεικνύουν το πολιτισμικό στοιχείο στη συγκρότηση του οποίου συνεισέφερε και ο ΜΑΡΚΟ. Σε αυτά τα πλαίσια, στο χώρο του διοργανώνεται κάθε καλοκαίρι το φεστιβάλ της ομάδας ΑΤΟΜΑ, με μουσικά δρώμενα, θέατρο, ζωγραφική, λογοτεχνία και χορό, σε μία προσπάθεια να συνεχίσει ο συνεταιρισμός να είναι ένας «ζωντανός» χώρος κοινωνικής διαντίδρασης. Όπως υποστήριξε ένας από τους συνομιλητές μας: *«... κάνουμε το φεστιβάλ και θέλουμε να τον αναβιώσουμε και μαζεύουμε έστω μια φορά το χρόνο κόσμο εκεί μέσα»*. Ακόμα, σχεδιάζεται και η διαμόρφωση ενός μουσείου στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις του. Αυτές οι πρακτικές ακολουθούν την άποψη ότι «η πολιτική της πολιτισμικής κληρονομιάς μετατράπηκε στο κατεξοχήν και το σημαντικότερο όχημα ορισμού της ταυτότητας» (Butler και Rowlands 2012: 128). Φαίνεται, ακόμα, ότι γίνονται προσπάθειες χρήσης του κτιρίου με κάθε τρόπο, έτσι ώστε να συνεχίσει να είναι σημείο αναφοράς της περιοχής και άρα να διατηρήσει την συμβολική του αξία παρότι έχει χάσει την οικονομική του σημασία.

Επιπρόσθετα, η διατήρηση της τοπικής ταυτότητας επιτυγχάνεται και μέσω της αναθύμησης των ένδοξων στιγμών του συνεταιρισμού. Σύμφωνα με την Γιαλούρη «η μνημειακότητα είναι μία ιδιότητα που δεν χαρακτηρίζει αποκλειστικά και μόνο τον ορατό δομημένο χώρο. Αλλά και άλλες εκφάνσεις του πολιτισμού, όπως, π.χ., τη γλώσσα» (2010: 356). Βασιζόμενοι στα παραπάνω, θεωρούμε ότι οι αφηγήσεις των μεγαλύτερων σε ηλικία και τα βιβλία τοπικής ιστορίας αναφορικά με το ΜΑΡΚΟ, τα οποία εκδίδονται και είναι

συχνά διαθέσιμα στην βιβλιοθήκη του Μαρκοπούλου, συμβάλλουν στη διατήρηση και αναπαραγωγή της ταυτότητας του «ντόπιου».

Από την άλλη πλευρά, οι περισσότεροι εσωτερικοί και εξωτερικοί μετανάστες δεν φαίνεται να έχουν ιδιαίτερη σχέση με το συνεταιρισμό. Από το 1960 και ύστερα άρχισε η συστηματική παρουσία παραθεριστών στην περιοχή, κυρίως από την Αθήνα, πολλοί από τους οποίους αγόρασαν σπίτια και στη συνέχεια μετέτρεψαν τα εξοχικά τους σε μόνιμες κατοικίες που βρίσκονται κατά κύριο λόγο στο Πόρτο Ράφτη. Επιπλέον, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η μαζική εισροή Αλβανών και σε μικρότερη κλίμακα μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη και την Ασία αναδιαμόρφωσε τον κοινωνικό ιστό της κοινότητας.

Όπως αναφέρει η Γκέφου-Μαδιανού (2003) η ταυτότητα δομείται στην βάση της ομοιότητας και της διαφοράς. Σε συμβολικό επίπεδο, ο ΜΑΡΚΟ λειτούργησε και ως ένας παράγοντας διαφοροποίησης ανάμεσα στους παλιούς κατοίκους του χωριού και τους εξωτερικούς και εσωτερικούς μετανάστες, καθώς οι τελευταίοι, όπως αναδεικνύεται από τις συζητήσεις μας, ούτε –σε αρκετές περιπτώσεις– κατέχουν γη η οποία να χρησιμοποιείται για αγροτικούς σκοπούς, ούτε έχουν την ίδια συλλογική μνήμη και τις ίδιες γνώσεις γύρω από το συνεταιρισμό. Οι παρατηρήσεις που προέκυψαν από την έρευνα συμφωνούν με τα λεγόμενα της Μαντόγλου πως «οι οπτικές αλλάζουν ανάλογα με τη θέση που κατέχει το άτομο και η θέση αλλάζει ανάλογα με τις σχέσεις που διατηρούν τα άτομα με τις ομάδες» (2013: 16).

Ο Δήμος Μαρκοπούλου

Ένας ακόμα σημαντικός τοπικός θεσμός είναι ο Δήμος Μαρκοπούλου, ο οποίος σήμερα είναι υπεύθυνος για μια σειρά από δράσεις που αφορούν την διαχείριση της καθημερινότητας και ανταποκρίνεται σε ποικίλα αιτήματα, όπως αυτό της αποχέτευσης και της καθαριότητας. Επίσης ασχολείται με τον αθλητισμό, την εκπαίδευση και τα πολιτιστικά δρώμενα. Είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία του Κοινωνικού Παντοπωλείου, του Κοινωνικού Φαρμακείου και το Κοινωνικού Φροντιστηρίου.

Μέσα από την έρευνά μας διαπιστώσαμε ότι τόσο οι κάτοικοι του Μαρκόπουλου όσο κι εκείνοι που μένουν στο Πόρτο Ράφτη ενδιαφέρονται για τα τοπικά προβλήματα, τις πιθανές λύσεις καθώς και για τη δράση του Δήμου, κάτι που τους ενώνει. Μάλιστα, η συμμετοχή στο Δήμο και κυρίως το εκλογικό δικαίωμα θεωρείται πως καθιστά κάποιον «ντόπιο». Βάσει των παραπάνω, θεωρείται πως ο κατεξοχήν ρόλος του Δήμου, που είχε παλαιότερα αναλάβει ο ΜΑΡΚΟ, είναι η διαχείριση των πρακτικών προβλημάτων και η βελτίωση της περιοχής. Όπως αναφέρθηκε στις συζητήσεις μας, μεγάλο μέρος των

Μαρκοπουλιωτών θεωρούν ότι και οι δύο θεσμοί *«είναι συμπληρωματικοί, βοηθάει ο ένας τον άλλον ή ότι «ο ΜΑΡΚΟ με το Δήμο πρέπει να είναι συνεργάτες»*. Θα μπορούσαμε λοιπόν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι λόγω όσων αντιπροσωπεύει ο Δήμος σήμερα, για τους περισσότερους κατοίκους, παλιούς και νεότερους, αποτελεί μέσο (καθ)ορισμού της ταυτότητας και της κοινότητάς τους.

Παράλληλα συνιστά κι ένα πεδίο έκφρασης των ανταγωνισμών μεταξύ των μελών της κοινότητας. Μείζονος σημασίας είναι ο παράγοντας της εκπροσώπησης των κατοίκων στο Δήμο, καθώς το δημοτικό συμβούλιο απαρτίζεται ως επί το πλείστον από παλιούς Μαρκοπουλιώτες. Ως εκ τούτου, οι κάτοικοι του Πόρτο Ράφτη θεωρούν πως ο Δήμος συχνά εστιάζει σε ζητήματα που αφορούν στο Μαρκόπουλο και αναδεικνύουν καίρια για τον δικό τους οικισμό προβλήματα, όπως η έλλειψη συγκοινωνίας και αποχέτευσης. Πολλοί από αυτούς, δραστηριοποιούνται εντός και εκτός του Δήμου και διεκδικούν την ανάπτυξη σε τομείς όπως η οικονομία, ο πολιτισμός και το περιβάλλον. Χαρακτηριστικά ζητήματα που τους απασχολούν είναι η ανάπλαση του παραλιακού μετώπου και η καταπάτηση ελεύθερων χώρων. Ούτε όμως και στο εσωτερικό τους υπάρχει πλήρης ομοιογένεια. Για παράδειγμα υπάρχει έντονος διάλογος για το αν θα πρέπει η παραλία στο Πόρτο Ράφτη να αναπτυχθεί τουριστικά ή να διατηρηθεί ο φυσικός της πλούτος. Σε αυτό το πλαίσιο οι κάτοικοι του Πόρτο Ράφτη προβάλλουν τη δική τους εντοπιότητα, αποτινάσσοντας το στερεότυπο της παροδικής παρουσίας τους στην περιοχή. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά των συνομιλητών μας, με διαφορετικό τρόπο διατύπωσης, ότι *«εδώ επένδυσα, εδώ έχω κάνει τα όνειρα μου, έχω δημιουργήσει την οικογένεια μου»*. Η δημόσια συλλογική δράση τους είναι ένας έμμεσος τρόπος συμμετοχής στα κοινά και λειτουργεί σαν πολιτικό εργαλείο και μέσο πίεσης.

Μία διαφορετική οπτική υιοθετείται τέλος από αρκετούς εξωτερικούς μετανάστες με τους οποίους συνομιλήσαμε. Φαίνεται πως μεγαλύτερη σημασία αποδίδουν σε κεντρικούς κρατικούς μηχανισμούς λόγω των γραφειοκρατικών διαδικασιών που πρέπει να διεκπεραιώνουν. Όπως ανέφεραν χαρακτηριστικά *«Τα χαρτιά δεν τα κάναμε στο Δήμο, τα κάναμε στο Τμήμα Αλλοδαπών Λαυρίου, οπότε δεν είχαμε σχέση με το Δήμο»*. Ως εκ τούτου, η σχέση τους με το Δήμο δεν είναι τόσο άμεση, καθώς όμως μένουν στην περιοχή αρκετοί ενδιαφέρονται και ενημερώνονται για τα τεκταινόμενα.

Από τα παραπάνω, αναδεικνύεται λοιπόν η εμπρόθετη δράση των υποκειμένων, καθώς αυτή επηρεάζει ποικιλοτρόπως τους θεσμούς, όπως και το αντίστροφο. Οι θεσμοί συμβάλουν στο να παγιωθούν τα όρια μεταξύ των διαφορετικών ομάδων. Οι άνθρωποι σκέπτονται, ασκούν κριτική, δρουν, ενίοτε συμμετέχουν στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα και

έτσι αναδεικνύουν την ύπαρξη διάφορων ζητημάτων, προτείνοντας λύσεις. Ανάλογα με το αποτέλεσμα, ο Δήμος επηρεάζεται, ενισχύεται ή αμφισβητείται. Ως εκ τούτου, οι σχέσεις μεταξύ των θεσμών και των κοινωνικών υποκειμένων είναι δυναμικές και συνεχώς υπό διαπραγμάτευση.

Αυτοπροσδιορισμοί και Ετεροπροσδιορισμοί

Οι λέξεις και οι όροι που χρησιμοποιούν τα υποκείμενα έχουν πολλές φορές ιδιαίτερη βαρύτητα και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους. Οι χαρακτηρισμοί «ντόπιος» και «Μαρκοπουλιώτης» θεωρούνται αποδεκτοί και χρησιμοποιούνται από τους περισσότερους κατοίκους όταν αναφέρονται σε όσους έχουν χρονικά μεγαλύτερη σχέση με τον τόπο και ως επί το πλείστον αρβανίτικη καταγωγή. Ο Foucault (1989) υποστήριξε πως η εξουσία έχει παραγωγικό χαρακτήρα και, άρα, πως τα υποκείμενα και η γνώση που έχει κανείς για αυτά, οφείλονται στην παραγωγική της διάσταση. Οι χαρακτηρισμοί «ξενούρα» και «ξένος» χρησιμοποιούνται από τους Μαρκοπουλιώτες, όταν αναφέρονται στους παραθεριστές και τους μόνιμους κατοίκους με καταγωγή κυρίως από την Αθήνα. Οι τελευταίοι στην πλειοψηφία τους δεν ενστερνίζονται αυτούς τους χαρακτηρισμούς. Παρ' όλα αυτά, στις συζητήσεις μας με πολλούς Μαρκοπουλιώτες γίνονταν περιπαικτικά αναφορές στο ότι αν και οι ίδιοι θεωρούν ότι οι εσωτερικοί μετανάστες είναι πλέον ντόπιοι, οι τελευταίοι δεν επιθυμούν να μοιράζονται αυτήν την ταυτότητα. Η ίδια η ευρεία χρήση των όρων «Μαρκοπουλιώτης», «ντόπιος» και «ξένος» με συστηματικό και γενικευμένο τρόπο είναι ενδεικτική του συμβολικού διαχωρισμού που κάνουν τα υποκείμενα.

Πολλοί συνομιλητές μας αναφέρθηκαν στην αξία της γης και στο πώς αυτή άλλαξε με την πάροδο των χρόνων αποκτώντας πλέον διττό χαρακτήρα. Με την έλευση ανθρώπων από την Αθήνα και από άλλες περιοχές, η παραγωγική αξία της μετατράπηκε σε εμπορική καθώς οι τελευταίοι εγκαταστάθηκαν εκεί αγοράζοντας τα κτήματα. Ταυτόχρονα ο οικισμός που δημιουργήθηκε στο Πόρτο Ράφτη άρχισε να αποτελεί τόπο μνήμης για τους Μαρκοπουλιώτες, οι οποίοι αναπολούν την εποχή που παραθέριζαν εκεί ενώ υπήρχαν μόνο καλύβες. Παρότι η έγγεια ιδιοκτησία δεν τους ανήκει πια καθώς την πούλησαν και παρά τα νέα κοινωνικά δεδομένα, εκείνοι επιθυμούν να συνεχίσουν να έχουν τον κύριο λόγο για τα τεκταινόμενα του οικισμού. Φαίνεται λοιπόν πως ο τόπος, εκτός από κάτι καθαρά γεωγραφικό και αντικειμενικό, έχει σημασίες οι οποίες αλλάζουν με τα χρόνια και μέσα από τη δράση των υποκειμένων.

Υπάρχουν ακόμα συνομιλητές, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο Μαρκόπουλο επειδή σύναψαν σχέσεις συγγένειας με τους Μαρκοπουλιώτες/ισσες. Μετά την εγκατάστασή τους είτε κράτησαν τη δουλειά τους στην Αθήνα είτε άνοιξαν δικές τους επιχειρήσεις στην περιοχή. Αντιθέτως δεν εντοπίσαμε επιγαμίες ανάμεσα σε Μαρκοπουλιώτες/ισσες και κατοίκους του Πόρτο Ράφτη. Ωστόσο, εδώ και οκτώ χρόνια λειτουργεί ομάδα πλεξίματος στο Πόρτο Ράφτη στην οποία συμμετέχουν γυναίκες που κατοικούν και στις δύο περιοχές. Οι συζητήσεις μας με γυναίκες της ομάδας ανέδειξαν μια άλλη πλευρά των σχέσεών τους: οι διαιρέσεις αυτές δεν είναι απόλυτες και αζεπέραστες, μέσα από μια κοινή ενασχόληση οι συμμετέχουσες περνούν ευχάριστα και δημιουργικά την ώρα τους και μιλούν για τα κοινά προβλήματα και τις ανησυχίες τους βρίσκοντας υποστήριξη και δημιουργώντας φίλιες.

Μιλήσαμε επίσης με εξωτερικούς μετανάστες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή και ανέλαβαν οικιακές, αγροτικές και οικοδομικές εργασίες ή άνοιξαν τις δικές τους επιχειρήσεις. Κάποιοι μίλησαν για τις δυσκολίες ένταξης που αντιμετώπισαν εκείνοι και τα παιδιά τους προκειμένου να γίνουν μέλη της κοινότητας, με βασικό εμπόδιο τη γλώσσα, την οποία οι περισσότεροι έμαθαν μόνοι τους, χωρίς τη συμβολή κάποιου κρατικού ή τοπικού θεσμού. Από την άλλη, ορισμένοι Αλβανοί ανέφεραν ότι τα αρβανίτικα τους βοήθησαν στην επικοινωνία με τους κατοίκους κι αν και δεν ειπώθηκε ανοιχτά, έγινε αντιληπτό πως η γλωσσική συνάφεια αποτέλεσε μέσο ένταξής τους. Οι υπόλοιποι συνομιλητές μας αναφερόμενοι στην παρουσία των εξωτερικών μεταναστών στη περιοχή επισήμαναν διάφορες πτυχές της. Κάποιοι ως θετική πλευρά της συνύπαρξής τους ανέφεραν ότι συμβάλουν θετικά στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας: «... παλιά δεν μπορούσες να βρεις εύκολα οικιακή βοήθ, ή να βρεις έναν άνθρωπο έναν κηπουρό να σου καθαρίσει τον κήπο, ... βοηθάνε ας πούμε αρκετά». Άλλοι εξέφρασαν επιφυλακτικότητα απέναντί τους. Αναφέρθηκαν επίσης επιγαμίες ανάμεσα σε «ντόπιους» και μετανάστες/τριες από την Αλβανία.

Υπό το πρίσμα των δι-υποκειμενικών σχέσεων, οι άνθρωποι πραγματώνουν τον εαυτό τους και με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνουν την ταυτότητά τους, σύμφωνα με τον Taylor (1994). Μέσα από αυτές τις σχέσεις δημιουργούνται πολλαπλές τοπικές ταυτότητες οι οποίες διαπραγματεύονται το δικαίωμα στην εντοπιότητα. Όπως υποστήριξε ο Παπαταξιάρχης, «εντοπιότητα είναι τόσο η έννοια όσο και η αίσθηση της συμμετοχής σε ένα περιχαρακωμένο σύνολο, σε μια κοινωνική και συμβολική ολότητα που εντοπίζεται σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο ανάμεσα στις πιο πρωταρχικές δομές της κοινωνικής οργάνωσης (συγγένεια, φιλία) και στο έθνος-κράτος» (Παπαταξιάρχης 1990: 335).

Οι εσωτερικοί μετανάστες στην πλειονότητά τους, δεν αισθάνονται «ντόπιοι», ούτε όμως ότι «ανήκουν» αποκλειστικά στον τόπο καταγωγής τους. Ωστόσο, εκφράζουν αγάπη για την περιοχή και θαυμασμό για την ομορφιά της, ενδιαφέρονται για τα τεκταινόμενα και προτείνουν λύσεις για τα τοπικά ζητήματα. Ομοίως, οι εξωτερικοί μετανάστες δεν αισθάνονται ότι ανήκουν στη χώρα καταγωγής τους αλλά ούτε και στο Μαρκόπουλο λέγοντας πως *«πάμε στην Αλβανία, είμαστε ξένοι. Ε κι εδώ είμαστε ξένοι για τους Έλληνες...»*. Δημιουργούν παρ' όλα αυτά φιλίες, συγγενικές σχέσεις, επιθυμούν να μείνουν στο Μαρκόπουλο και να αποκτήσουν ένα σπίτι, αν δεν έχουν ήδη, ενώ κάποιιοι από αυτούς αποφεύγουν να συναντρέφονται με ομοεθνείς και άλλους μετανάστες. Μιλώντας όμως για τα παιδιά τους, αναφέρουν ότι εκείνα γεννήθηκαν και μεγάλωσαν «εδώ» κι ως εκ τούτου αισθάνονται «Μαρκοπουλιώτες».

Μέσα από την ανάλυση και την επεξεργασία του υλικού συμπεραίνουμε ότι όλοι οι συνομιλητές μας αποτελούν μέρος της ίδιας κοινότητας έχοντας όμως διαφορετικούς λόγους (discourses) και ιστορική παρουσία στην περιοχή. Ο Anderson (1997) όρισε το έθνος ως μία φαντασιακή κοινότητα καθώς τα μέλη της δε γνωρίζονται μεταξύ τους, έχουν όμως βαθιά την αίσθηση του συνανήκειν και της παράλληλης δράσης εντός της. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως ο Δήμος Μαρκοπούλου αποτελεί μια τέτοια φαντασιακή κοινότητα, συστατικό της οποίας δεν είναι ο εθνικισμός, αλλά η ενασχόληση και το ενδιαφέρον για την περιοχή. Ακολουθούμε τη σκέψη του Barth (1969), ο οποίος θεωρεί πως δεν θα πρέπει να μελετάμε τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά που δομούν μια κοινότητα, αλλά να στρεφόμαστε στο πολιτισμικό της σύνορο, καθώς αυτό είναι ένας καταλυτικός δείκτης της σημασίας του αυτοπροσδιορισμού και της διαμόρφωσης της ταυτότητας σε αντίθεση και παράλληλη διάδραση με κάποια άλλη ομάδα. Αναδεικνύοντας τις σχέσεις των υποκειμένων στο εσωτερικό της ίδιας κοινωνίας με την βάση επιρροής των δύο προαναφερθέντων θεσμών θεωρούμε ότι μπορούμε να δούμε καλύτερα τα κοινά και διαφοροποιητικά τους στοιχεία και να κατανοήσουμε καλύτερα τις διαδικασίες συγκρότησης της τοπικής ταυτότητας. Μέσω της αλληλεπίδρασης ανθρώπων με διαφορετικές τοπικές ταυτότητες, επιτυγχάνεται εντέλει η σύσταση της κοινότητας.

Επίλογος

Συνοψίζοντας, επανερχόμαστε στο ερευνητικό μας ερώτημα το οποίο αφορά το ρόλο που διαδραματίζουν και την επιρροή που ασκούν δύο κεντρικοί θεσμοί της περιοχής, ο Αναγκαστικός Συνεταιρισμός ΜΑΡΚΟ και ο Δήμος Μαρκοπούλου, στις δυναμικές σχέσεις που διαμορφώνουν οι κάτοικοι μεταξύ τους καθώς και το πώς αυτές οι σχέσεις επηρεάζουν τους εν λόγω θεσμούς. Σύμφωνα με το Foucault (1989) η εξουσία δεν είναι καταδυναστευτική και απόλυτη αλλά σχεσιακή, ασκείται και από τα πάνω και από τα κάτω και αποτελεί αντικείμενο διεκδίκησης και διαπραγμάτευσης, κάτι που συντελεί στην υποκειμενοποίηση και την παραγωγή ταυτοτήτων. Βλέπουμε πως υπάρχουν διάφορα αντικείμενα διεκδίκησης όπως η ταυτότητα και η εντοπιότητα, στα οποία εμπλέκονται φορείς και άνθρωποι. Όλη αυτή η δυναμική διαδικασία συντελεί στη διαπραγμάτευση της εξουσίας και εν τέλει στη ενδυνάμωση ή αμφισβήτηση ταυτοτήτων, οι οποίες δε διέπονται από απόλυτη συμφωνία στο εσωτερικό τους. Το ίδιο ισχύει και για τους θεσμούς, εν προκειμένω το Δήμο και το Συνεταιρισμό. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι μπορεί να υπάρχουν διαφορές, ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις δημιουργούνται συνεργασίες με στόχο την κοινή ωφέλεια.

Βιβλιογραφία

- Anderson, B. (1997), *Φαντασιακές κοινότητες: Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Αθήνα: Νεφέλη.
- Barth, F. (1969), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, Long Grove, Illinois: Waveland Press.
- Butler, B. και Rowlands, M. (2012), «Πολιτισμική κληρονομιά», στο Γιαλούρη, Ε. (επιμ.), *Υλικός Πολιτισμός: Η ανθρωπολογία στην χώρα των πραγμάτων*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 125-150.
- Γιαλούρη, Ε. (2010), «Η δυναμική των μνημείων: Αναζητήσεις στο πεδίο της μνήμης και της λήθης», στο Γιαννακόπουλος, Κ. και Γιαννιτσιώτης, Γ. (επιμ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη: Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 349-380.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (1998), «Η χώρα του Πνεύματος και η Χώρα του Οιοπνεύματος: Παράδοση και Πολιτισμική Ταυτότητα στην Αττική», *Σύγχρονα Θέματα: Τριμηνιαία Έκδοση Επιστημονικού Προβληματισμού και Παιδείας*, Τεύχος 66: 104-111.

- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (1999), «Cultural Polyphony and Identity Formation: Negotiating Tradition in Attica», *American Ethnologist: Journal of the American Ethnological Society*, Vol 26, No 2: 412-439.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (2003), *Εαυτός και «Άλλος»: Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Αθήνα: Gutenberg.
- Foucault, M. (1989), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής*, Αθήνα: Ράππα.
- Gell, A. (1998), *Art and Agency: An Anthropological Theory*, Oxford: Clarendon Press.
- Μαντόγλου Α. (2013), «Πρόλογος», στο Halbwachs, M., *Η Συλλογική Μνήμη*, Αθήνα: Παπαζήσης, 11-28.
- Παπαταξιάρχης, Ε. (1990), «Δια την Σύστασιν και Ωφέλειαν της Κοινότητος του Χωριού: Σχέσεις και Σύμβολα της Εντοπιότητας σε μια Αιγαιακή Κοινωνία», στο Κομνηνού, Μ. Και Παπαταξιάρχης, Ε. (επιμ.), *Κοινότητα, Κοινωνία και Ιδεολογία: Ο Κωνσταντίνος Καρβίδας και η Προβληματική των Κοινωνικών Επιστημών*, Αθήνα: Παπαζήσης, 332-371.
- Taylor, C. (1994), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.